

**การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)
ของกองประสานงานโครงการพระราชดำริ
เรื่อง การยกระดับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวงให้
ผ่านเกณฑ์มาตรฐานกรมส่งเสริมสหกรณ์**

ความเป็นมาสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ทรงพบว่าราษฎรชาวไทยภูเขาซึ่งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีสภาพยากจนและยากแก่การเข้าถึง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาหมู่บ้านราษฎรชาวไทยภูเขาในพื้นที่ทุรกันดารเหล่านั้น เพื่อพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของราษฎรชาวไทยภูเขาให้ดีขึ้น ลดการปลูกฝิ่น และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร โดยทรงมอบหมายให้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี จัดทำโครงการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งส่งอาสาสมัครไปเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารโครงการ ในระยะแรกเรียกชื่อว่า โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อเป็น โครงการหลวง

ในปี พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โครงการหลวง จดทะเบียนเป็น มูลนิธิโครงการหลวง เพื่อให้เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ถาวรมั่นคง สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีระบบงานที่แน่นอนรองรับ มีการบริหารงานภายในคล่องตัว มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเกิดผลดียิ่งขึ้นในอนาคต โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งนายกิตติมศักดิ์ หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงเป็นประธานมูลนิธิ และ ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นเลขาธิการมูลนิธิ ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ราษฎรชาวไทยภูเขาปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ สมุนไพร กล้วยพืช ผลไม้ เห็ด ดอกไม้เมืองหนาว ผลิตผลปศุสัตว์ ผลิตผลประมง ผลิตผลป่าไม้ ผลิตภัณฑ์แปรรูป ฯลฯ โดยมีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงซึ่งตั้งกระจายอยู่บนพื้นที่สูง จำนวน 38 แห่ง เป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาพร้อมทั้งรวบรวมผลผลิต ที่ผ่านการคัดคุณภาพมาจำหน่ายสู่ท้องตลาดภายใต้เครื่องหมายการค้า โครงการหลวง และ ดอยคำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในพื้นที่โครงการหลวง เพื่อฝึกให้เกษตรกรรู้จักการร่วมกันแก้ไขปัญหาในการดำรงชีพด้วยตนเอง ในรูปแบบของการสหกรณ์

เห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นสหกรณ์ในอันที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการลดต้นทุน โดยใช้เครื่องจักรกลร่วมกัน เกิดอำนาจต่อรองราคาในการรวมกันซื้อและขาย รวมเงินทุน รวมกันใช้พาหนะที่มีประสิทธิภาพ ในการขนส่ง ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้สนองงานร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวง ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ โครงการหลวงร่วมมือกันเพื่อช่วยตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ มาโดยตลอด จนเกษตรกรมีความพร้อมและได้รวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา

ปัจจุบันมีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงแล้ว จำนวน 55 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา น่าน กาญจนบุรี และ ลำปาง มีเกษตรกรในพื้นที่โครงการเป็นสมาชิก จำนวน 8,711 คน สหกรณ์ดำเนินธุรกิจให้บริการสมาชิกทั้งในด้าน การให้สินเชื่อ การรับฝากเงิน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตร การขนส่งผลผลิต และรวบรวมผลผลิต จากสมาชิกเพื่อส่งจำหน่ายให้มูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งในปี พ.ศ. 2559 มีปริมาณธุรกิจของทุกสหกรณ์ร่วมกันทั้งสิ้นกว่า 409,685,314 บาท

นับตั้งแต่เริ่มจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงแห่งแรกในปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา กรมส่งเสริมสหกรณ์โดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัดในพื้นที่และกองประสานงานโครงการพระราชดำริในปัจจุบัน ได้ร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวงเข้าแนะนำและส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวง ให้ผ่านระดับมาตรฐานสหกรณ์ ตามหลักเกณฑ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ อยู่ในระดับมาตรฐานดีเลิศ (A) จำนวน 16 แห่ง มาตรฐานดีมาก (B) จำนวน 19 แห่ง และมาตรฐานดี (C) จำนวน 1 แห่ง ไม่ผ่านมาตรฐานสหกรณ์ จำนวน 7 แห่ง ยังไม่นำมาจัดมาตรฐานสหกรณ์ จำนวน 7 แห่ง และหยุดดำเนินกิจการ จำนวน 2 แห่ง

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เรื่อง การยกระดับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานกรมส่งเสริมสหกรณ์ระดับใดระดับหนึ่ง โดยใช้เครื่องมือ ในการยกระดับ

สหกรณ์ที่ไม่ผ่านมาตรฐาน 5 เครื่องมือ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล สหกรณ์ 2) การบริหารจัดการสหกรณ์ด้วย PDCA 3) การปฏิบัติตามคำแนะนำมาตรฐานสหกรณ์ 4) การดำเนินการตามแผนยกระดับชั้น สหกรณ์ และ 5) การให้การศึกษอบรมแก่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลของสหกรณ์ โดยผู้วิเคราะห์จะต้องประกอบไปด้วยบุคคล จาก หลายๆ ฝ่ายและหลายๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ สมาชิกชั้นนำ หรือประธานกลุ่ม ฝ่ายจัดการ เจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และเจ้าหน้าที่จากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยจะต้องร่วมกันวิเคราะห์ ข้อมูลของสหกรณ์ให้ครอบคลุมใน 3 ด้าน ได้แก่ วิเคราะห์สภาพภายในของสหกรณ์เอง วิเคราะห์สภาพภายนอกของสหกรณ์ วิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินของสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนบริหารจัดการสหกรณ์ด้วย PDCA โดย คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ สามารถบริหารจัดการสหกรณ์ให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Do) การ ติดตามตรวจสอบ (Check) และ การทบทวนหรือปรับปรุง (Action)

ขั้นตอนที่ 3 วางแผนดำเนินการยกระดับสหกรณ์การเกษตร โครงการหลวงที่ไม่ผ่านมาตรฐาน โดยนำขั้นตอน PDCA และการปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมสหกรณ์ มาใช้เป็นเครื่องมือในการ แนะนำ ส่งเสริมการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งใน ที่นี้เร่งดำเนินการใน 4 ข้อของเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ ได้แก่ ข้อ 1) ข้อ 3) ข้อ 4) และข้อ 6)

ขั้นตอนที่ 4 ปฏิบัติตามคำแนะนำของแผนยกระดับการจัดชั้น สหกรณ์ จากข้อมูลการจัดระดับชั้นของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการ หลวง ปี 2559 ที่ไม่ผ่านมาตรฐานทั้ง 7 แห่ง พบว่าสหกรณ์อยู่ในระดับ ชั้น 2 จำนวน 6 แห่ง และชั้น 3 จำนวน 1 แห่ง การมีส่วนร่วมของสมาชิก อยู่ในระดับ 0 คือ สมาชิกมีส่วนร่วมต่ำกว่าร้อยละ 60 จำนวน 3 แห่ง การ ควบคุมภายในอยู่ในระดับ 0 คือ ต้องปรับปรุงหรือต้องแก้ไขเร่งด่วน จำนวน 5 แห่ง ขอบกพร่องระดับต่ำสุด คือ 2 เป็นขอบกพร่องเล็กน้อยที่ได้รับการ แก้ไขแล้ว จำนวน 3 แห่ง และประสิทธิภาพ ในการดำเนินธุรกิจอยู่ใน

ระดับ 0 คือ ต้องปรับปรุงหรือต้องแก้ไขเร่งด่วน จำนวน 4 แห่ง และระดับ 1 คือ ต่ำกว่ามาตรฐาน จำนวน 3 แห่ง โดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัด เชียงใหม่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนของ PDCA ได้แก่ แผนการยกระดับ การมีส่วนร่วม แผนการยกระดับการควบคุมภายใน แผนการยกระดับ ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ

ขั้นตอนที่ 5 ให้การศึกษาอบรมแก่กลุ่มเป้าหมาย โดย สำนักงานสหกรณ์จังหวัดต้องให้การศึกษาอบรม/จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ แก่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ ฝ่ายจัดการของสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดมาตรฐานสหกรณ์เป็นนโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่ได้กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสหกรณ์อย่างมีหลักเกณฑ์และมีประสิทธิภาพ ซึ่งสหกรณ์ได้เห็นประโยชน์และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานของสหกรณ์ด้วย โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ออกเป็นประกาศ กำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2553 แบ่งระดับมาตรฐานสหกรณ์เป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) มาตรฐานดีเลิศ 2) มาตรฐานดีมาก 3) มาตรฐานดี และ 4) ไม่ผ่านมาตรฐาน โดยมีหลักเกณฑ์สำหรับ ใช้จัดมาตรฐาน 7 ข้อ ได้แก่

- 1) ผลการดำเนินงาน ในรอบสองปีบัญชีสุดท้ายย้อนหลัง สหกรณ์มีผลการดำเนินงานไม่ขาดทุน เว้นแต่มีอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติ จนเกิดความเสียหายต่อสมาชิกและสหกรณ์โดยรวม
- 2) ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง ไม่มีการกระทำอันถือได้ว่าทุจริตต่อสหกรณ์
- 3) ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์จัดทำงบการเงินแล้วเสร็จและส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ แล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี
- 4) ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของสมาชิกทั้งหมดร่วมทำธุรกิจกับสหกรณ์
- 5) ต้องจัดจ้างเจ้าหน้าที่สหกรณ์ปฏิบัติงานประจำรับผิดชอบดำเนินงานและธุรกิจของสหกรณ์ หากไม่มีการจัดจ้างต้องมีกรรมการดำเนินการหรือสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำ
- 6) ผลการดำเนินการในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง สหกรณ์ต้องมีการจัดสรรกำไรสุทธิและจ่าย ทุนสวัสดิการสมาชิกหรือทุน สาธารณประโยชน์อย่างน้อยหนึ่งครั้ง

7) ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องไม่กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์

เกณฑ์มาตรฐานหลักเกณฑ์ทั้ง 7 ข้อดังกล่าว ได้แบ่งวิธีการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ และกระบวนการบริหารจัดการภายในสหกรณ์ รวมทั้งสิ้น 137 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนนรวม 100 คะแนน เป็นคะแนนจากผลการดำเนินงานของสหกรณ์ 70 คะแนน และกระบวนการบริหารจัดการภายในสหกรณ์ 30 คะแนน แบ่งระดับคะแนนออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

- 1) คะแนนตั้งแต่ 96 ขึ้นไป ได้ระดับ A ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ระดับดีเลิศ
 - 2) คะแนนตั้งแต่ 86 - 95.99 ได้ระดับ B ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ระดับดีมาก
 - 3) คะแนนตั้งแต่ 76 - 85.99 ได้ระดับ C ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ระดับดี
 - 4) คะแนนต่ำกว่า 76 ได้ระดับ F ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน
- โดยในการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มอบหมายให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบจัดมาตรฐานสหกรณ์ในแต่ละจังหวัดปีละครั้ง ณ วันที่ 1 กันยายนของทุกปี โดยยกเว้นสหกรณ์ที่ไม่ต้องนำมาจัดมาตรฐาน ได้แก่ สหกรณ์จัดตั้งใหม่ไม่ครบสองปี สหกรณ์ที่หยุดดำเนินกิจการหรือ ไม่ดำเนินธุรกิจ และสหกรณ์ที่อยู่ระหว่างการชำระบัญชี

ด้วยเหตุผลนี้ กองประสานงานโครงการพระราชดำริจึงมีแนวความคิดว่า การยกระดับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานกรมส่งเสริมสหกรณ์ จะเป็นส่วนหนึ่งในการสนองงาน ในโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพื้นที่โครงการหลวง ตามพระราชประสงค์ ที่ต้องการให้เกษตรกรชาวไทยภูเขาในพื้นที่ทุรกันดารได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดการปลูกฝิ่นและพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ผ่านสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่โครงการหลวง ด้วยการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ได้อย่างเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนสืบต่อไป

ความสำคัญของมาตรฐานสหกรณ์

- 1) ใช้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดการบริหารจัดการสหกรณ์เบื้องต้น และวัดประสิทธิภาพในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์

2) มาตรฐานเป็นตัวชี้วัดหลักตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของกรมฯ

วัตถุประสงค์ของการจัดมาตรฐานสหกรณ์

1) วัดความเป็นสถาบันสหกรณ์ จุดแรกเริ่มของการจัดมาตรฐานสหกรณ์ คือเพื่อ วัดความเป็นสถาบันสหกรณ์ องค์การของสมาชิก เห็นได้ว่าเกณฑ์ชี้วัดส่วนหนึ่งมาจากข้อกำหนด ส่วนหนึ่งเป็นหลักการสหกรณ์ เช่น หากสหกรณ์ดำเนินงานขาดทุน ก็จะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นที่พึ่งให้แก่สมาชิกไม่ได้ หรือถ้าสมาชิกไม่ทำธุรกิจกับสหกรณ์หรือร่วมทำธุรกิจกับสหกรณ์น้อย ย่อมแสดงว่าสหกรณ์ไม่ได้ให้บริการธุรกิจที่เหมาะสมแก่สมาชิก หรือสมาชิกไม่ได้ประโยชน์จากการทำธุรกิจกับสหกรณ์เท่าที่ควร จึงอนุมานได้ว่าสหกรณ์แห่งนี้ไม่ใช่องค์กรของสมาชิกอย่างแท้จริง

2) ประเมินศักยภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์ ผลจากการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์สะท้อนให้เห็นว่าสหกรณ์มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร มีศักยภาพที่จะอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่สมาชิก ซึ่งเป็นเจ้าของสหกรณ์ได้ดีเพียงใด มีความสามารถในการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด

3) แบ่งระดับสหกรณ์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่เจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการแบ่งระดับสหกรณ์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา ให้เหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงและสอดคล้องกับความต้องการของสหกรณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งก้าวหน้าแก่สหกรณ์ต่อไป

ประโยชน์ที่สหกรณ์ได้รับจากการจัดมาตรฐานสหกรณ์

1) สหกรณ์ได้ทราบถึงสถานะและผลการดำเนินงานในภาพรวมเบื้องต้น เนื่องจากตัวชี้วัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ เป็นเกณฑ์เบื้องต้นทั่วไป ที่สหกรณ์สามารถดำเนินงานให้ผ่านได้โดยยึดหลักการและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) สหกรณ์สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือแนวทางการพัฒนาให้ผ่านมาตรฐานในแต่ละระดับได้ เช่น หากสหกรณ์ตกมาตรฐานข้อใด ก็ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุและแก้ไขปรับปรุง ให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานข้อนั้น ๆ หากสหกรณ์ผ่านมาตรฐานในระดับดีก็ควรพิจารณาหาแนวทางที่จะยกระดับการผ่านมาตรฐานสหกรณ์ให้เป็นระดับดีมากหรือดีเลิศ

3) สหกรณ์ได้รับสิทธิบางประการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนด เช่น การพิจารณาขอกู้เงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์ การพิจารณาคัดเลือกเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมสหกรณ์

วิวัฒนาการของหลักเกณฑ์การจัดมาตรฐานสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มีประกาศกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่องกำหนดระดับมาตรฐานสหกรณ์ขึ้นมาหลายฉบับ โดยมีวิวัฒนาการของหลักเกณฑ์การจัดมาตรฐานสหกรณ์ ดังนี้

ประกาศฉบับที่ 1 ในปี 2554 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ออกประกาศกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่อง กำหนดระดับมาตรฐานสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ 13 ธันวาคม 2545 ใช้เกณฑ์ ชีวัดระดับมาตรฐาน จำนวน 8 ข้อ

ในปี 2548 กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ ชีวัดเพิ่มขึ้นอีก จำนวน 3 ข้อ สำหรับใช้กับสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนโดยจะประกาศให้ใช้หลักเกณฑ์ที่จะเพิ่มขึ้นในปี 2551 ต่อมาในปี 2550 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักเกณฑ์การจัดมาตรฐานสหกรณ์ขึ้น เพื่อพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งได้ชะลอการใช้หลักเกณฑ์ ที่จะใช้กับสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนออกไป เนื่องจากสหกรณ์ยังขาดความพร้อม

ประกาศฉบับที่ 2 ในปี 2551 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ออกประกาศกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่อง กำหนดระดับมาตรฐานสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ 28 มีนาคม 2551 ขึ้นมาใช้แทนหลักเกณฑ์เดิมที่มีจำนวน 8 ข้อ โดยปรับลดลง 1 ข้อคงเหลือ จำนวน 7 ข้อ

ประกาศฉบับที่ 3 ในปี 2553 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ออกประกาศกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่อง กำหนดระดับมาตรฐานสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ 23 มิถุนายน 2553 โดยได้ปรับปรุงตัวชีวัดระดับมาตรฐานขึ้นใหม่ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับมาตรฐานดีเลิศ ระดับมาตรฐานดีมาก ระดับมาตรฐานดี และไม่ผ่านมาตรฐาน เพิ่มเติมวิธีการประเมินการจัดมาตรฐานสหกรณ์ โดยแบ่งวิธีการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ วัดผลการดำเนินงานของสหกรณ์ 70 คะแนน และวัดกระบวนการบริหารจัดการภายในสหกรณ์ 30 คะแนน มีเกณฑ์ประเมินรวมทั้งสิ้น 137 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน ดังนี้

คะแนนตั้งแต่ 96 ขึ้นไป ได้เกรด A ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ระดับดีเลิศ
คะแนนตั้งแต่ 86-95.99 ได้เกรด B ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ระดับดีมาก

คะแนนตั้งแต่ 76-85.99 ได้เกรด C ผ่านเกณฑ์
มาตรฐานสหกรณ์ระดับดี

คะแนนต่ำกว่า 76 ได้เกรด F ไม่ผ่านเกณฑ์
มาตรฐานสหกรณ์

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้ผ่านมาตรฐานของกรม ส่งเสริมสหกรณ์

ข้อ 1 ปฏิบัติตามคำแนะนำการส่งเสริมสหกรณ์ให้ผ่าน
เกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์

1) การส่งเสริมสหกรณ์ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ให้
รักษามาตรฐานเดิมไว้ สหกรณ์ควรดำเนินการ ดังนี้

1.1) สหกรณ์ควรยึดถือการปฏิบัติงานตามแผน
ปฏิบัติงานประจำปี ที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่เป็นแผนปฏิบัติงาน
และแผนการใช้จ่ายเงินของสหกรณ์

1.2) กระจายแผนงานลงสู่การปฏิบัติเป็นรายเดือน
โดยมอบหมายผู้ปฏิบัติให้ชัดเจนและมีผู้รับผิดชอบและติดตามผลการ
ปฏิบัติงาน ทั้งฝ่ายกรรมการและฝ่ายจัดการ

1.3) คณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติงานของ
สหกรณ์รายเดือนในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ งบทดลองและงบรับ
จ่ายของสหกรณ์ประจำเดือน

1.4) คณะกรรมการติดตามผลการดำเนินธุรกิจของ
สหกรณ์เป็นประจำเดือน เพื่อทราบผลประกอบการและปัญหาอุปสรรค
ต่างๆ จากการดำเนินธุรกิจ

1.5) สหกรณ์ควรมีการควบคุมภายในของสหกรณ์ และ
ติดตามผลเป็นประจำทุกเดือน

1.6) สหกรณ์จัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบัน

1.7) สหกรณ์มีการตรวจนับเงินสด เพื่อตรวจสอบ
เงินสดคงเหลือเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบ

1.8) คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้

(1) ตรวจสอบคุณสมบัติของคณะกรรมการ

(2) ตรวจสอบหลักประกันของเจ้าหน้าที่

(3) มีคำสั่งมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติงานอย่าง

ชัดเจน

1.9) ให้ผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์เข้าตรวจ

สหกรณ์และรายงานผลในที่ประชุม

คณะกรรมการฯ เป็นประจำทุกเดือน

1.10) มีการตรวจสอบระเบียบ / ข้อบังคับของ
สหกรณ์เหมาะสมครบถ้วน
กับการปฏิบัติงานหรือไม่

1.11) สหกรณ์มีการจัดสรรกำไรสุทธิตามข้อบังคับ
โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการ
สมาชิก ทนสาธารณะประโยชน์ มีการจ่ายเงินทุนสวัสดิการและ
สาธารณประโยชน์ในแต่ละรอบปีบัญชี

1.12) สหกรณ์จัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี
ภายใน 150 วัน
นับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

1.13) สหกรณ์ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ
คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์

1.14) สหกรณ์ควรส่งเสริมให้สมาชิกมาทำธุรกิจกับ
สหกรณ์ ดังนี้

(1) สหกรณ์จะต้องทำธุรกิจตามความต้องการ
ของสมาชิก

(2) สหกรณ์จะต้องทำความเข้าใจกับสมาชิกถึง
วิธีการและขั้นตอนการทำธุรกิจของสหกรณ์ ให้ความยุติธรรมกับสมาชิก
ในด้านราคาผลผลิต ราคาขายสินค้าและบริการ อัตราดอกเบี้ย ตลอดจน
รับผิดชอบต่ออุปกรณ์การตลาดที่บริการสมาชิก และทำความเข้าใจใน
ผลประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์

(3) สหกรณ์จะต้องเน้นให้เห็นถึงการบริการที่
แตกต่างกันระหว่าง
สมาชิกกับบุคคลภายนอกเช่น ราคาที่แตกต่างกัน การบริการที่ต่าง
ต่าง อัตราผลตอบแทนที่แตกต่าง

(4) สหกรณ์จะต้องช่วยเหลือสมาชิกตามสมควร
เมื่อสมาชิกได้รับความเดือดร้อนด้านการประกอบอาชีพ และด้านอื่น
ๆ เช่น การเจ็บป่วย ฯลฯ เป็นต้น

(5) สหกรณ์ต้องมีข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของ
สมาชิกในเรื่องการผลิต ปัจจัยการผลิต รายได้ รายจ่าย เพื่อใช้เป็น
ข้อมูลในการทำธุรกิจกับสมาชิกต่อไป

(6) หากสหกรณ์มีกำไร ควรจัดสรรเป็น
เงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจให้กับสมาชิก

ข้อ 2 การส่งเสริมสหกรณ์ให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานแต่ละ
ข้อ ควรดำเนินการ อย่างน้อยตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสหกรณ์ย้อน
หลัง ถ้าเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดระดับมาตรฐานสหกรณ์แต่ละข้อแล้ว ผล
การดำเนินงานในข้อนั้นเป็นอย่างไร ผ่านหรือไม่ผ่าน ถ้าไม่ผ่านข้อใดให้
วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุแห่งการไม่ผ่านเกณฑ์ในข้อนั้นและวางแผนที่
จะไปส่งเสริม แนะนำ

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเกณฑ์
มาตรฐานทุกข้อ และร่วมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานตามขั้นตอนที่ 1 กับ
สหกรณ์และเจ้าหน้าที่เพื่อหาแนวทางแก้ไข หรือแนวทางการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 แนะนำ ส่งเสริม การปฏิบัติงานของสหกรณ์
ให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานแต่ละข้อ

ขั้นตอนที่ 4 ติดตามและประเมินผล

ข้อ 3 การจัดมาตรฐานสหกรณ์และหลักฐานการตรวจสอบ
ให้ดำเนินการตามประกาศกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่อง กำหนด
ระดับมาตรฐานสหกรณ์ ซึ่งกำหนดให้จัดมาตรฐานสหกรณ์ปีละ
ครั้ง ณ วันที่ 1 กันยายนของทุกปี โดยดำเนินการ ดังนี้

1) การนับระยะเวลา ให้นับระยะเวลาวันสิ้นปีบัญชีก่อน
วันที่ 1 กันยายน
เมื่อนับรอบระยะเวลาแล้วครบ 2 ปี และครบ 1 ปี ตามเกณฑ์ชี้วัดระดับ
มาตรฐานสหกรณ์แต่ละข้อทั้งนี้ การนับเวลาแต่ละสหกรณ์จะต้องนับระยะ
เวลาในรอบปีเฉพาะสหกรณ์นั้น ๆ

2) หลักฐานการตรวจสอบมาตรฐานสหกรณ์ ให้ใช้
เอกสารประกอบ
การพิจารณาการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์แต่ละข้อตามเอกสารของกรม
ส่งเสริมสหกรณ์

สำหรับตัวชี้วัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ข้อ
4 สหกรณ์ต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของสมาชิกทั้งหมดร่วม
ทำธุรกิจกับสหกรณ์ ให้แนะนำสหกรณ์จัดทำแบบสรุปข้อมูลจำนวน
สมาชิกที่ร่วมทำธุรกิจกับสหกรณ์ตามเอกสารของกรมส่งเสริมสหกรณ์

3) เมื่อจัดมาตรฐานสหกรณ์เสร็จแล้ว ให้เก็บหลักฐาน
การจัดมาตรฐานสหกรณ์ไว้ โดยเก็บไว้ที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อ
การตรวจสอบต่อไป

แผนปฏิบัติการงานการยกระดับชั้นสหกรณ์ ปี 2559

1) วัตถุประสงค์ของแผนยกระดับชั้นสหกรณ์ ปี 2559

เป็นการดำเนินงานส่งเสริม พัฒนา เพื่อยกระดับชั้นสหกรณ์ (ตามผลการจัดระดับชั้นสหกรณ์ตามเกณฑ์ การจัดระดับความเข้มแข็ง (กรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ : ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2558) จากชั้นที่ 3 (Class 3) ไปสู่ชั้นที่ 2 (Class 2) และจากชั้นที่ 2 ไปสู่ชั้นที่ 1 (Class 1) ซึ่งเป็นการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ตามระดับชั้นสำหรับใช้ในการพัฒนาศักยภาพของสหกรณ์ให้สอดคล้องในแต่ละระดับชั้นต่อไป

2) วิธีการดำเนินงาน

หน่วยงานสามารถกำหนดกิจกรรมและวิธีการส่งเสริม เพื่อยกระดับชั้นสหกรณ์ และคัดเลือกสหกรณ์เป้าหมายในการดำเนินงานได้เอง จากข้อมูลผลการจัดระดับชั้นสหกรณ์ตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็ง (กรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ : ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2558) เพื่อดำเนินการผลักดัน ส่งเสริมยกระดับชั้นสหกรณ์ ให้เกิดผลงานตามเกณฑ์ที่กำหนด และจัดทำแผนปฏิบัติงาน (Action Plan) พร้อมระบุรายชื่อสหกรณ์เป้าหมายที่จะดำเนินงาน ส่งเสริมยกระดับชั้นสหกรณ์จากชั้นที่ 3 (Class 3) ไปสู่ชั้นที่ 2 (Class 2) และจากชั้นที่ 2 ไปสู่ชั้นที่ 1

3) เกณฑ์การประเมินผลแผนยกระดับชั้นสหกรณ์ ปี 2559

ประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1) ความสามารถในการให้บริการสมาชิก จะเป็นการประเมินว่าสหกรณ์มีความสามารถในการดำเนินธุรกิจเพื่อให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น การรับฝากเงิน การให้เงินกู้ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การแปรรูปผลผลิต และการรวบรวมผลผลิต มีสัดส่วนต่อสมาชิกทั้งหมดมากน้อยเพียงใด มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์ให้คะแนนความสามารถในการให้บริการสมาชิก

คะแนน	สัดส่วนสมาชิกที่ร่วมทำธุรกิจ
4	มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70

2	ระหว่าง 60-69
0	น้อยกว่าร้อยละ 60

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

จากตารางมีคำอธิบายดังนี้ วัดผลจากจำนวนสมาชิกที่ใช้บริการ/ร่วมทำธุรกิจ กับสหกรณ์อย่างน้อย 1 ด้าน ตัวอย่างเช่น สหกรณ์เป้าหมายที่จะยกระดับชั้นสหกรณ์จาก ชั้น 2 ไปสู่ชั้น 1 ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 100 คน ต้องมีจำนวนสมาชิกที่ร่วมทำธุรกิจกับสหกรณ์อย่างน้อย 1 ด้านขึ้นไป จำนวน 70 คน

2) ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ เป็นการประเมินจากอัตราส่วนทางการเงิน

ของสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจและการบริหารงานของสหกรณ์ โดยพิจารณาจากการพึ่งพาตนเอง ความมั่นคงทางการเงิน คุณภาพของลูกค้า สภาพคล่องทางการเงิน ประสิทธิภาพ การดำเนินธุรกิจ และ ประสิทธิภาพ ในการบริหารงาน (อิงเกณฑ์การประเมินของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์)

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ให้คะแนนประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ

คะแนน	อัตราส่วนทางการเงิน
4	มั่นคงดีมาก
3	มั่นคงดี
2	มั่นคงตามมาตรฐาน
1	ต่ำกว่ามาตรฐาน
0	ต้องปรับปรุง,ต้องแก้ไขเร่งด่วน

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

จากตารางมีคำอธิบายดังนี้ การประเมินจากอัตราส่วนทางการเงินในแต่ละระดับคะแนนมี ดังนี้

ระดับมั่นคงดีมาก หมายถึง ระดับที่มีความมั่นคงทางการเงินดีมาก สามารถ รับผลกระทบที่เกิดจากความผันผวนของภาวะธุรกิจได้ดี

ระดับมั่นคงดี หมายถึง ระดับที่มีความมั่นคงทางการเงินดี สามารถรับผลกระทบ ที่เกิดจากความผันผวนของภาวะธุรกิจไม่เต็มที่ ซึ่งต้องระมัดระวังความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ในบางด้าน

ระดับมั่นคงตามมาตรฐาน หมายถึง ระดับที่มีความมั่นคงทางการเงินตามมาตรฐานที่กำหนด สามารถรับผลกระทบที่เกิดจากความผันผวนของภาวะธุรกิจได้พอสมควร แต่ต้องระมัดระวังความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน มิฉะนั้นอาจเป็นผลให้เกิดความเสียหายทางการเงินได้

ระดับต่ำกว่ามาตรฐาน หมายถึง ระดับที่ยังไม่มีความมั่นคงทางการเงิน ตามมาตรฐานที่กำหนด สามารถรับผลกระทบที่เกิดจากความผันผวนของภาวะธุรกิจได้บ้าง แต่ค่อนข้างเปราะบาง ดังนั้นการบริหารจัดการต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อเพิ่มความมั่นคงทางการเงินให้เข้มแข็งขึ้น

ระดับต้องปรับปรุง หมายถึง ระดับที่มีความอ่อนไหวทางการเงินยังไม่สามารถ รับผลกระทบที่เกิดจากความผันผวนของภาวะธุรกิจได้ จึงต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ด้านการบริหารจัดการทางการเงินในหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้พ้นจากสภาวะของการตกต่ำทางธุรกิจ

ระดับต้องแก้ไขเร่งด่วน หมายถึง ระดับที่ไม่มีความมั่นคงทางการเงิน เนื่องจาก มีส่วนขาดแห่งทุน ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นอาจต้องประสบกับสถานการณ์ที่ต้องล้มละลาย

สัดส่วนตัวแปรชี้วัดเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร

- อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน (5.25%)
- อัตราผลตอบแทนต่อทุนของสหกรณ์ (5.25%)
- อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (5.25%)
- อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (5.25%)
- อัตราค่าใช้จ่ายดำเนินงานต่อกำไรก่อนหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (16.33%)
- อัตราส่วนทุนสำรองต่อสินทรัพย์ (16.34%)
- อัตราลูกหนี้ระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด (16.33%)

3) ประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร จะประเมินจาก
ชั้นคุณภาพของการ

ควบคุมภายในของสหกรณ์ (อิงเกณฑ์การประเมินของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์)

ตารางที่ 3 แสดงเกณฑ์ให้คะแนนประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร

คะแนน	การควบคุมภายใน
4	ดีมาก
3	ดี
2	พอใช้
1	ต้องปรับปรุง
0	ไม่มีการควบคุมภายใน

ที่มา: กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

จากตารางมีคำอธิบายดังนี้ คุณภาพการควบคุมภายในในแต่ละระดับคะแนน ดังนี้

ดีมาก หมายถึง สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร มีกระบวนการที่คณะผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรกำหนดขึ้น ซึ่งเป็นการออกแบบในระดับที่สมเหตุสมผลดีมาก เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพดีมาก รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร การป้องกันรักษาทรัพย์สิน การป้องกันและการตรวจพบข้อผิดพลาด ความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกบัญชี และการจัดทำข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้และทันเวลา ซึ่งยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมของการควบคุมด้วย ทั้งนี้วิธีการควบคุมดังกล่าวข้างต้นของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เมื่อผ่านการประเมินแล้วอยู่ในระดับดีมาก

ดี หมายถึง สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร มีกระบวนการที่คณะผู้บริหารและบุคลากร ในองค์กรกำหนดขึ้น ซึ่งเป็นการออกแบบในระดับที่สมเหตุสมผลดี เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น ได้ว่าการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพดี รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร การป้องกันรักษาทรัพย์สิน การป้องกันและการตรวจพบข้อผิดพลาด ความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกบัญชี และการจัดทำข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้และทันเวลา ซึ่งยังครอบคลุมถึง

สภาพแวดล้อมของการควบคุมด้วย ทั้งนี้วิธีการควบคุมดังกล่าวข้างต้นของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เมื่อผ่านการประเมินแล้วอยู่ในระดับดี

พอใช้ หมายถึง สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร มีกระบวนการที่คณะผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรกำหนดขึ้น ซึ่งเป็นการออกแบบในระดับที่สมเหตุสมผลพอสมควร เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพพอใช้ รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร การป้องกันรักษาทรัพย์สิน การป้องกันและการตรวจพบข้อผิดพลาด ความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกบัญชี และการจัดทำข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ทันเวลาพอสมควร ซึ่งยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมของการควบคุมด้วย ทั้งนี้วิธีการควบคุมดังกล่าวข้างต้นของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เมื่อผ่านการประเมินแล้ว อยู่ในระดับพอใช้

ต้องปรับปรุง หมายถึง สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร มีกระบวนการที่คณะผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรกำหนดขึ้น ซึ่งเป็นการออกแบบในระดับที่ไม่สมเหตุสมผล ที่จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร การป้องกันรักษาทรัพย์สิน การป้องกันและการตรวจพบข้อผิดพลาด ความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกบัญชี และการจัดทำข้อมูลทางการเงินที่ควรปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเชื่อถือได้อย่างทันเวลา ซึ่งยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมของการควบคุม ทั้งนี้วิธีการควบคุมดังกล่าวข้างต้นของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เมื่อผ่านการประเมินแล้วอยู่ในระดับควรปรับปรุง

4) ประสิทธิภาพของการบริหารงาน จะประเมินถึงการบริหารงานของคณะกรรมการ โดยพิจารณาจากการเกิดข้อบกพร่องในการบริหารงานของสหกรณ์

ตารางที่ 4 แสดงเกณฑ์ให้คะแนนประสิทธิภาพของการบริหารงาน

คะแนน	ข้อบกพร่อง
4	ไม่มีข้อบกพร่อง
2	มีข้อบกพร่อง ได้รับการแก้ไขแล้ว
0	มีข้อบกพร่อง และยังไม่แก้ไขแล้ว

	เสร็จ
--	-------

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

จากตารางมีคำอธิบายดังนี้ การบริหารจัดการสหกรณ์ในแต่ละระดับคะแนน ดังนี้

ไม่มีข้อบกพร่อง หมายถึง สหกรณ์ปฏิบัติเป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมาย

มีข้อบกพร่องได้รับการแก้ไขแล้ว หมายถึง สหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่อง จนได้รับคืนค่าเสียหายครบถ้วน หรือ สหกรณ์ได้ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมแล้ว หรือสหกรณ์มีการจัดให้ผู้รับผิดชอบจัดทำหนังสือรับสภาพหนี้ และมีการผ่อนชำระเป็นปกติ

มีข้อบกพร่อง และยังไม่แก้ไขแล้วเสร็จ หมายถึง สหกรณ์ยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไข หรือ อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไข

จากเกณฑ์การประเมินผล ตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ทั้ง 4 ด้าน ดังข้างต้น ได้แบ่งในแต่ละระดับชั้นของสหกรณ์ ออกเป็น 4 ระดับชั้น ซึ่งหน่วยงานจะต้องดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาให้สหกรณ์เป้าหมายที่หน่วยงานคัดเลือกจากผลการจัดระดับชั้นสหกรณ์ตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็ง (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2558) ตามจำนวนเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผนยกระดับชั้นสหกรณ์ ปี 2559 เพื่อส่งเสริมยกระดับชั้นสหกรณ์จากชั้นที่ 3 (Class 3) ไปสู่ชั้นที่ 2 (Class 2) และ จากชั้นที่ 2 ไปสู่ชั้นที่ 1 (Class 1)

วิธีการจัดชั้นสหกรณ์ จากเกณฑ์การประเมินผล ตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ทั้ง 4 ด้านข้างต้น ได้ แบ่งระดับชั้นของสหกรณ์ ออกเป็น 4 ระดับชั้น ดังนี้

1) ชั้น 1 (Class 1) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70 และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาตรฐานขึ้นไป มีชั้นคุณภาพ การควบคุมภายในดี ถึงดีมาก และไม่มีข้อบกพร่องจากการดำเนินงาน

2) ชั้น 2 (Class 2) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ระหว่างร้อยละ 60 - 69 และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในในระดับพอใช้ หรือสหกรณ์ที่เคยเกิดข้อบกพร่องแต่ได้รับการแก้ไขแล้ว

3) ชั้น 3 (Class 3) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ต่ำกว่าร้อยละ 60 และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต้องปรับปรุงและมีชั้นคุณภาพ การควบคุมภายในต้องปรับปรุงหรือไม่มีระบบการควบคุมภายใน หรือเป็นสหกรณ์ที่เกิดข้อบกพร่องซึ่งยังไม่แก้ไขแล้วเสร็จ คือ 1) ข้อบกพร่อง 0 (เงื่อนไข

เดียว) หรือ 2) มีส่วนร่วมต่ำกว่า 60% + อัตราส่วนทางการเงินต้องปรับปรุง/ต้องแก้ไขเร่งด่วน + ไม่มีควบคุมภายใน/ต้องปรับปรุง (ต้องมีครบ 3 เงื่อนไข)

4) ชั้น 4 (Class 4) เป็นสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกกิจการแล้ว อยู่ในระหว่างการชำระบัญชี

ตารางที่ 5 แสดงการสรุปเกณฑ์การประเมินผลเพื่อยกระดับชั้นสหกรณ์ในแต่ละระดับชั้น ปี 2559

เกณฑ์การวัดระดับชั้น	ชั้น 1	ชั้น 2	ชั้น 3
1. ความสามารถในการบริการสมาชิก (การมีส่วนร่วม)	4 (มากกว่าหรือเท่ากับ 70%)	2 (60-69%)	0 (ต่ำกว่า 60%)
2. ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ (อัตราส่วนทางการเงิน)	4,3,2 (มั่นคงดี,มั่นคงมาก,มั่นคงดี,มั่นคงตามมาตรฐาน)	1 (ต่ำกว่ามาตรฐาน)	0 (ต้องปรับปรุง, ต้องแก้ไขเร่งด่วน)
3. ประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร (การควบคุมภายใน)	4,3 (ควบคุมดี,ดี)	2 (พอใช้)	1,0 (ต้องปรับปรุง, ไม่มีควบคุมภายใน)
4. ประสิทธิภาพของการบริหารงาน (ข้อบกพร่อง)	4 (ไม่มีข้อบกพร่อง)	2 (มีข้อบกพร่องได้รับการแก้ไขแล้ว)	0 (มีข้อบกพร่องและยังแก้ไขไม่แล้วเสร็จ)

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

จากตาราง ยกตัวอย่างได้ว่าเป็นสหกรณ์ที่ได้รับยกยกระดับชั้นสหกรณ์จากชั้น 2 เป็นชั้น 1 จำนวน 10 แห่ง อธิบายการประเมินผลได้ว่า สหกรณ์ทั้ง 10 แห่ง (ร้อยละ 100) จะต้องผ่านเกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1) ความสามารถในการบริการสมาชิก (การมีส่วนร่วม) ได้คะแนน 4 คือ (มากกว่าหรือเท่ากับ 70%)

- 2) ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ (อัตราส่วนทางการเงิน) ได้คะแนน 4 หรือ 3 หรือ 2 (มั่นคงดีมาก มั่นคงดี มั่นคงตามมาตรฐาน)
- 3) ประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร (การควบคุมภายใน) ได้คะแนน 4 หรือ 3 (ควบคุมดีมาก ดี)
- 4) ประสิทธิภาพของการบริหารงาน (ข้อบกพร่อง) ได้คะแนน 4 (ไม่มีข้อบกพร่อง)

ผลที่คาดว่าจะได้รับจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกระดับสหกรณ์ การเกษตรโครงการหลวงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดและกองประสานงานโครงการพระราชดำริ กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีแนวทางในการส่งเสริมและแนะนำสหกรณ์การเกษตร โครงการหลวงที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นประสิทธิภาพในการส่งเสริมสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่สามารถส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร โครงการหลวง ซึ่งเป็นสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริผ่านมาตรฐานสหกรณ์ได้ร้อยละ 100 เป็นการเพิ่มผลสำเร็จตามเป้าหมายการสร้างความสำเร็จอย่างยั่งยืนให้แก่สหกรณ์ และสามารถใช้เป็นแนวทาง ในการส่งเสริมสหกรณ์ที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานในสหกรณ์อื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกันกับสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงได้อีกด้วย
